

Somari

1

trobar

Pèire de Gabaret : *Peironet en Savartes*

2

còs sancèrs

Bernat Molinier: *Au ser qui arraja*
Franc Bardòu : *Subrondar l'aurassa*
Bruno Martin : *Lo rendetz-vos*
Stèu Lombardo : *Tèrra en plhanta*
Laurens Revest: *Cabelhs, olhs, linga ...*
Sergi Javaloyès : *L'espiar*

3

tags e grafes

Olivier Lamarca : *Boziga*
Tretze : *'Quò fa tot roge lo ser*
Gui Matieu : *Poèma autobiografic*
Denis Castagnou : *"Letra duberta"*

4

around the world:

texcoco, okondo, oglich

Netzahuacoyotl : *Cant d'amaresa*
Gabriel Okoundji : *L'arma macada d'un elefant negre*
Joan-Frederic Brun: *Rota d'Oglich*

5

germanor

Joan-Pere Sunyer : *Desocupació*

6

cronicas

documents : *L'ensenhament de la lenga
d'òc, 1923/2001*

libres per Joan-Frederic Brun

novèlas

Peironet, en Savartes...

S'agís, mesleu que d'un sirventés, d'un sirventés-question, que li respònd un sirventés-responsa dab medisha composicion de las estròfas e medishas rimas parier. Certens i vòlen véder ua tenson.

Peire de Gabaret que se plaça enter 1219 e 1228, probablament en Gabardan gascon, enter Marsan e Arminhac.

Peironet, en Savartes
Vai a'n Per de Durban i
E digas li que vers es
Que la gensser ses mentir
Ab si.m colguet una nuoich per amor
E no lo.ill fi, de qe sui en error.
Per ti me man si es dreitz que m'aucia
O, s'ill me trac, si me fai cortesia.

Trahitz sui per aquels tres,
Don plus me cuidei gauzir,
E car aissi m'ant perpres,
Fui vergoignos al partir
E pregui Dieu qe.m don ir'e dolor
E que ja mais no.m don joi senes plor,
E si no.m fos tengut a vilania,
Eu me meira monges en l'abadia.

Ben volgra tot mon arnes
Aver donat ses mentir,
Que a las dompnas plagues
Qe.m deignesson captenir
Del faillimen q'ai fach vas la gensor
E non per so c'anc no.m viriei aillor,
C'ab si.m colguet una nuoich per paria
E ges no'm puosc vanar qe sos drutz sia.

Dompna, s'oïmais vos lais de drudaria,
Vostr'er lo dans e l'anta sera mia!

in Dichtungen der Trobadors , von Prof. Dr Adof Kolsen, Halle, 1916

AU SER QUI ARRAJA

Elògi deu non-arren

a S.V.

La mia man que capihona
 Lhens la burla de sang deu ton còr
 que's pausa tot shuau sus ton pit
 e qu'ardòla, en tot seguir los camins
 de 'quest bàter shord, en los sendèrs
 de ta lutz, dinc au gost de mentraste
 deus tons arrius de mar, tan com lo prumèr
 delici deu ton sèxe a la hulha de ma lenga
 quan tòrni pujar; shens de daissar tons ulhs,
 a ta boca cavilhada per fusion de la sau,
 entà hóner nòstes dus còs sancèrs au perhum
 de nòstas pèths, entà t'aver gòi dinc au
 non-arren qui es sonque l'entamiar deu
 nòste viatge.

Estela de nèu

Que preludeji a l'estela deu Guilhèm
 si estó dromint
 non poish pas díse't!
 Mès si estó lo mon dròmer
     adara lo voi arreconéisher
     au marsup cande de lua
 Nèu cavilhada deu só
 Mar Grana de mil hulhas d'aiga de sau
 per la soa guilha e la mia.

Cant

Las hulhas deu casso
 s'arrepausan dinc au hòrt esloishat
 deu vrioloncèu e aus eslinsats cauds e shuaus
 de las còrdas en arrius plegadís e doç
 suu pit de l'amic
 L'orquèstra pòd cavilhar dab las andadas
 de la contraibaisha hens lo mar musicau qui baila
 aus brius deus susmauts dab dits silencíus
 de long e de lad de la patz deu marmús.

Sai ben lo país
de l'ombra que passa
per ta pèl tibada
al trontir de sèlva.

Sai ben l'aur canin
que te fa pas córrer
que per t'anar pèdre
a l'ombra de tu.

Sai sus l'aiga ardent
un rebat de cendre
qu'a l'òrle del temps
passava sens tu.

Pasmens ma carn confla
de dòl e d'espèra
canta pas que l'aura
qu'as pas jamai vista.

Ela, se'nsoven
d'un sorire tendre
que disiá la prima
al suèlh de la nèu.

Sai ben lo país
de l'ombra que lassa
jos ma pèl tibada
al fernir de sèlva.

lo rambalh vilardèl es pus gaire
que teunhe remebre.
S'ausisson roconar de colombs...
Un tren tardièr al luònh dins la plana...
e los udolaments delicoses d'una vesina
que se manda en l'aire.

LA SURPRESA AGRADIVA

Ou! Gaita qui ven aici!
Per carreiras vai contenta coma fai dos ans
poja lo pont entre doás veituras,
anguilhada dins sas bragas de cuer,
los cabèus permanentats.
Sens res dire fai maliciosament
crainejar las dents de las vièlhas
de quaranta ans
mascaradas en liceanas
per ensajar de reviudar l'oblidós vam de sos mascles.
Es un jorn plen de surpresas bati-còr
que l'enveja vos aganta
de s'estampar la piada dins de ciment fresc
o de s'espaventar anuèch al cementèri vièlh.
Sarra fòrt la meuna man,
calinha-me los dets per caçar l'esglasi
dau corbàs dins lo vent.
Sus la tauleta de veire
prenes ton pimlada-pòts lo mai sagnós
e lo pòrtas a tos pòts.
Quand metes tas lunetas negras
quines sòmis te bolègan?

CLARISSA

Es la prima
la prima umida e cauda
a ne tocar cèl
la prima umida e cauda
carrejada pels vents
al bèl mitan de ta cambra
amb tos vestits e tos discs.

TÈRRÀ EN PLHANTA

Se resconteriam a taula, bòn principi, un sera de festin, vegilha de Santa Rosalia, mas aquest an d'alhà, minga chavana o esquasi a la fin d'avost n'era vengüa refreiar la valàia. Faia 'na calorassa de fin d'estiu coma en estiu n'avèm de fin de jornàia, vetz, 'na calorassa de fin de mesàia. Tots se planhian e lei vièlhas qu'avian a data aquista sortit li gilecs sabian plus coma li se virar, de leis espatlas als braces e vice versa.

D'aquela calor m'enaviso ben ; qualche tèmps denant, un tipe s'era vengut desrocar esquasi a la calàia dal bus. Vos diáu ren la reclama per Peirani, en mai qu'Alan Pelhon l'a ja cuntàia, aquela.

Ieu finda n'aviáu perdut de pes, tant faia caud.

A la vegilha de Santa Rosalia, an fach la polenta, a la gorgonzòla, en dòba, ai saucissas. N'eram qualqu'uns, dals joves, lei pepas lei se faiam embe de broç fach, poirrit un invèrn, 'na prima e un estiu al font d'un caforcho de Barba Pèto dal Toet, dins 'na grapa dubioa. Per ieu es lo somp de l'esnobisme aquò. A la nòstra taula, la se jugavam a'n aquel qu'estoïcament se crameria leis carns de la boca de l'ària de se rire. Lo vin, de segur, li ero montat cercar la barbera mai poirria que se posquesse crompar al Maxi Discount de Rocavion.

Que s'eram rescontrat alhà o deuriáu ren dire coma aquò, perqué de fach s'eram ja crosats per la brissauda d'amics nòstres a'n un defici d'en valàia mas jamai me'n siáu valgut de refigurar degun, mesquin. E pura. M'avia refigurat el. Semblava que partessiam lo meme gust per li festins, lei meme binhetas de graissa e de vinàs sus la camia.

Dins aquel cas es l'usança de demandar la raça, lei beionieras, lo batèl de cabras o de feas de la familha (totjorn denant dal 1939, segur), e se jamai, en cas que non marchesse, Oran o Argier ? Embel anava, mieg plhanto, mieg gavòt, niçard complet. Coma ieu mas pas dins lo meme òrdre, veetz. La question mage es de saupre despí quant de tèmps fa plus la tèrra manco lei bèstias la vòstra familha. La mòda vòl finda qu'un ague una cosina o un pròche que laure mai li camps, que poe mai lei socas, embe la benedicion de la cambra d'agricultura e après un cursus d'au manco detz ans coma metge, politec-

rar lis escurs, avèm asperat la doçor de la lutz dal matin per se durmir un chicol.

'Na docha, creio, pi un buf de vent frescolin en fin, una doas oras de sòm que se'n siam desvelhats raucs.

Alora cen que convenia, cen que se devia, qu'a se non de s'encalar en coina ? Se siam begut lo café-lach e pi esberlecats d'un cavanhòl plen de ganças fòra sason, que lo manjar es coma la mazurka, melhor a còntre-tèmps.

CAUCAVIÈLH

A Matthieu e ad vitam

Se parla de cauca vielha, normalament, se presumisse doncas que la masca que cauca l'ièra dal ventre dals pichons e dals òmes es 'na masca, la masca vielha e bruta dals pantais marrits. L'autre sera me n'es arribàia una de l'autre monde. Sus la mòla rostia d'un pan blanc onch de tròup d'òli e tròup salat, d'alhet n'aviáu fretat tròup, coma sovent, ne, e lo mal de ventre lo me pilhavo, lo me cucavo. M'ero begut un gòto o dos de bleque, d'aquel de Caur, negre e espés, que despassa lo provençal mas que se lascia digerir quora o vòl. Quora o vòl lo vin, rèn lo mieu estómeque.

Mesquin, que dança dins lo liech, qué sarabanda. Un espavent, veetz, coma per exemple s'un sera de balhía a Sant Pèire Val Varacha, toquesse Berardo la sinsonha.

Esta nuech que ve'n parlo era lo Drac, exprèssi per ieu - n'avia bessai lo sieu pro, la titulària dal pòste - o que per misoginia lo monde l'an totjorn vist en vièlha masca.

O l'exprèssi per ieu se pòl capir d'autre, dins un liech sensa frema.

Una treva gria, que peava sènsa tot a fèt estre vertadiera - li es que de legir *Le Horla* per se far una idea de la sieu substància, mas ieu siáu rèn lo Maupassant dal patoàs d'ençamont. Virolava en faguèt SHSHSHSHSHSHSHSHSHS, rèn coma 'na serp, ne, puslèu coma 'na botelha de còca-còla que la fenis-

CABELS, OLHS, LINGA...

Cabels, òlhs, linga,
fotèm, vetz, gusta,
mans, sang, pel,
tòca, vibra, fremir.

De còps, viatjan
s'enlaçant
baissant, alçant,
l'amorièr fatz de fruchas.

Ab tu

Lo cal sentir, alenar
lo pel, la pel, tons rens
forma còrps, tons sens
gardan segur ancora.

Ensèm unubre l'altre
pertot per lo plaser
gaug devèm sentir
e fòrça desliuraa provesir.

Boca contra boca,
òlhs contra òlhs
sex contra sex
vita per vita.

L'espïar

Que'm passejavi peu baloard despuish los purmèrs ar-
rais temerucs de la matiada.

Arrés o quasi. Tot qu'èra patz. Mes au cap de la passejada dita deus Palmèrs, que l'aví apercebuda asseduda vis a vis de l'Aussau. Qu'i aví cossirat dus còps saunejaire e a dètz òras, en me'n tornar tà casa qu'èra enqüèra aqui, suu banc navèth qui espia las montanhas arròsas.

Qu'ei la soa beror desmodada qui m'avè estonat. Qui podè estar aquesta joena hemna qui portava ua longa rauba clara de flors ? Beròja ? Non pas exactament. Lhèu charmantina ? Lo son espïar viu d'ua cara esclarada per la doça claror deu dia, qu'avè quauquarren d'encantador ; sustot la soa faïçon delicata de pausar lo son còrps long suu banc...

Qu'i avè tanben ua cèrta provocacion qui's desgatjava deus sons uelhs clars qui avèn susprés lo passejador indolent qui l'arregaitava per darrèr lo son jornau. Qu'i passèi dus o tres còps atau tà la me véder de plan. Puish, en prémer drin, que'm des-
cidii e que m'i assedoi. Ne n'estó pas estonada. Lhèu e m'atendè ? Lo matin qu'avançè, a plaserinas... A dètz òras, lo so que trau-
què lo cèu brumós e la calor que pravè lèu. Alavetz, que's tirè la soa vèsta de lan.

Ne'm parlè pas. A bèths còps, que s'arrevirava de cap a jo tà m'arridolar, puish lèu que tornava plantar los sons uelhs sus las montanhas. Qu'èri quasi au ras d'era, la soa pèth perhu-
mada de hemna contra la de la mea man pausada sus la husta fresca enqüèra.

La ventòla que's lhevè e que'ns miè la calor dorèca d'ua prima dejà tròp seca. N'i avè pas lo monde costumèr. Lhèu la bor-
rada de ueit òras qu'avè hèit huèger tots los galaminaires ? Lo son bohar caut que'm hregava a bèths còps lo braç com se m'avè volut charmar. Mes n'èra pas aquò. Soventòtas qu'espïava de cap a la còsta qui arriba de la gara enlà. Un inquietèr que's mui-
shava...

Qu'atendè quauqu'un. Un òmi qui devè aimar. Un nòvi, bessè. Que'm virè de cap ad era tà la me véder a de bonas. Que n'es-
toi com estranglat. Que pregava en secret, uelhs clucats ! En qui ? Que'm pensèi : " Tè, qu'i a monde enqüèra qui preguan com abans quan èri mainatge ! ". Qu'èra partida luenh, de l'auta part deu baloard deus Pirenèus hèit de perhums sucrats, de palmèrs e autes arbes exotics. B'aledava a docinas ! Qu'èran dab los pics e soms enqüèra ennevats, vis a vis.

A un moment dat, qu'aubrí los sons uelhs, que's passè a plaser la soa petita man dens lo son peu hèra long segotit per las ventòrlas e, au cap de quauquas segondas, que'm disó :

" Puisque vous vous intéressez à ma personne sans rien dire, je vais

òra, era que'm disó :

- Maintenant je peux vous dire mon prénom et vous me direz le vôtre, je m'appelle Adelina et lui mon frère Pierre ! Et vous ?

- Simon comme l'apôtre ...

Que m'arridolè com jamei nada hemna e m'arridolè dens la mea petita vita. Que s'apressè de la mea cara, qu'i pausè un poton brac e que'm marmusè en l'aurelha :

- Aujourd'hui vous avez enfin vu ce que vous n'aviez pas vu jusqu'alors ; lui aussi grâce à vous ! Je crois que maintenant vous pourrez enfin croire à ce que vous voyez et surtout à ce que vous ne voyez pas... Nous devons partir, j'espère qu'un jour prochain, pourquoi pas un dimanche comme celui-là, nous nous reverrons, je ne sais pas pourquoi mais je crois bien que cela arrivera !

Que partín de cap a la plaça Reiau e jo, estavanit, silenciós que m'estèi, l'esquina sudanta pausada sus la varanda de hèr verd a espiar Adelina a s'arrevirar de cap a jo e hà'm un signe discret dab la man.

Lèu la ventòla que'us tumè. Que'm cridó quauques mots e que se n'arridó en tot tièner lo braç deu son hrair avugle.

boziga 2

'Quò fa tot roge lo ser

De sul pont Sant-Pèire, escampèri las claus.

Las nívols.

Me prenguèt. Èra claput. Pelut.

Las nívols.

Una boneta. Al ras dels uèlhs. Disiá pas res.

Las nívols.

Quitar pas de gaitar la rota. Gardar un pregadiu dins un pòt de veire. La tampa traucada.

Las nívols.

Una pichona botelha. Te cal beure aquò tanben. La cara contra la grava. Coma los primièrs borrons de l'ivèrn, que ven.

Nos arrestèrem a una aira d'autorota, per prene un cafè. Lo campèstre, tot a l'entorn. Lo fresc de la matinada nos sarrèt la cara. Lo cafè èra clafit de retirats. Sarrat, lo cafè.

Marcamal e sa dentadura blanca. Lo tele-crompa. La television pivela. La cadiera electrica per davalar los escaliers. Lo tira-muscle amb los fials, per far d'espòrt. Sens susar. Espandit sul lièit. Lo contracte obsèquis

Lo bar èra gris. Me cromptèri una pelussa de faró "alemand" per 10 euròs. Èra passida a de bon e pudissiá a cigareta coma cal. Perqué las gents vòlon far de mal als autres ?

Paura colha : "Est poème tout ce qui, dans le langage, réalise ce récitatif qu'est une subjectivation maximale du discours.". Me soi espetat de rire, just al moment que començavi de m'endormir sul fautuèlh. Dins un canton, èran una vintenat, amassats, coma de pesolhs, a escotar lo tipe. Èri dintrat, lo temps de me caufar.

Paura colha. Vai te far fotre : subjectivation maximale du discours.

Disiá : lo tocar. Una fuèlha a dos centimètres de la paret de l'ostal. Espèras. Son onze oras. Las vesí pas.

Lo vesin. Me'n mainèri : a marcat son nom sus sa soneta de pompidor. Tanben "Philosophe" e "Rosophile".
Pensi a de samucs, a un cremador. Sens susar.

Los joves de l'IEO son indignats. Lo primièr ministre, en campanha electorala, parlèt a Marselha de "l'Occitanie, voisine de la Provence".

Lo bonastre. I a pas qu'aquò que compta.

De còps, los gosses.

La cara contra la grava : `quò fa tot roge lo ser.

Soi tretze. Coma d'èstre tretze. A taula.

E corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Sabes. "On peut considérer aujourd'hui le réseau autoroutier français comme étant achevé".
E ieu, corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi. Corrissi.

E brami : "Crestian Kuntz !".

Un novèl mecanisme.

Tu, as causit una polida cobèrta. Una polida illustracion. Tu, vòles ganhar lo prèmi. LO PRÈMI.

Tanben, as tos pichons soldats. As causit l'uòu, çò despartible, ton ora de partir : "Tu sièges".

Mas Crestian Kuntz e ieu, te descabestrarem.

Te prautirem pel falgà. Rovilhat e cansat.

Una bica.

Lo cap dins la tuba. Amb un calhau dins la clòsca, que tomba. Son calhaussejadís.

Dobrissi los uèlhs. Cuti los uèlhs.

Dobrissi los uèlhs. Cuti los uèlhs.

Dos. Sèt. Vint-e-dos. Cent-uèit. Tres-cent-quaranta un.

Vint-mila-onze. Quaranta-quatre milions de calhaus dins la clòsca. Quaranta-quatre milions, uèit cent vint-e-cinc mila nòu-cent-vint e un calhaussejadís dins la clòsca.

Dobrissi los uèlhs. Cuti los uèlhs.

Soi tretze.

CANT D'AMARESA

De badas soi nascut
 De badas quitèri la demòra del Senhor
 Per venir sus la tèrra,
 Pecaire!

La vertat vertadièra aquò's qu'estimariái mai èstre pas nascut!
 La vertat vertadièra aquò's qu'estimariái mai aver pas vist lo lum,
 Oc-òc ben!
 De qué cal far, Princes que venguèretz aiçà-bas?
 Cal viure demièg los òmes?
 Coma? Vos i cal soscar!

Cal puèi que me masti
 Sus la tèrra?
 Quina serà la miá astrada ?
 Soi pas que malurança empenada!
 Mon còr patís,
 Amics mieus.
 Quina dolor sus tèrra,
 Aiçà-bas!

Coma cal far per viure demièg los òmes?
 Es del tot deseimat
 Lo que creèt la societat dels òmes?
 Demòra dins la patz, tot simplament,
 Demòra dins la gaug.
 Per quant a ieu, fau pas que m'acaptar,
 Que clinar lo front
 Demièg los òmes.

Atanben plori,
 Patissi,
 Soi abandonat,
 Demièg los òmes,
 Sus la tèrra.

Quina es puèi la tiá tòca secreta,
 A tu que balhas la vida?
 Que s'avaligan tos pensaments,
 Que s'espandiga ta compassion
 Tot a l'entorn de tu,
 O Dieu!
 Vòls que mòri?
 Es vertat que coneissèm la gaug

L'ARMA MACADA D'UN ELEFANT NEGRE

*Akila ma akui
ntsiè ma ébaniki
ébaniki é yimi ndi
Okundji mi bbila Mppili
ndè mi bbila nki ya léku!*

L'an 2000 carreja l'abséncia dins l'embriaguesa d'un creire
solari
de plors dins l'amarum del silenci rajòlan a flars de gremas
un flume grand de lanha a claufir a bèlas ondadas d'esper d'una
patz d'ombra
la tèrra es redonda, filh mièu, totas las montanhas son de la tèrra
l'estiu garís los monstres e e los eiretièrs de lor branca
l'auton empusa lo barrutlatge cap a l'esclaire escur de las armas escuras
la tèrra jamai assòla pas los mortals. Nomena las enigmas dels dieus.

Per una nuèit nueitejaira del mes de septembre al mes d'octobre
aquí dos passes de luna damnats condemnats al silenci
lo somi se pòt ben desfulhar e l'illusion tombar rai
lo miracle demòra. Lo sang es un tròç de la memòria
lo buf es ton eiretatge coma lo nom ton eiretatge
Mamonomè ! eh da !

Aquò's de l'estela qu'espelisson las legendas
la legenda del lum pel cèl negre
per la clarièra de l'ombrum
pel liuçadís de las trumadas
la legenda de la nuèit a l'ora de las tenèbras
O filh mièu!
li aprendràs a la sèlva a s'engloriar de l'arbre
Mamonomè! eh Da!
l'arma macada d'un elefant negre reconeis dins tu lo sieu biais

●

Se las armas parlan a las armas dins l'acompliment de las astradas
ton còr saurà balhar a la paraula l'arma empenada de sa memòria
Mamonomè eh da! sauràs parlar dins l'univèrs de la paraula
dins l'endeveniment perfieit dels estampèls entre tèrra e cèl

●

Ambe ta man empenada sul còr, sonque ta man coma amira
aprendràs a èstre prèp sens te confondre

Aprendràs a creire a çò que veiràs tos uèlhs d'òme
dins lo trebolici ardent de l'escuranha murtrièra

L'arbre que se demesís dins l'espròva del fuòc ignòra pas lo reculiment

E z'oblides pas aquò
ta paraula es ta memòria
lo silenci es ton reclòt
a las armas vulnerablas
la paciéncia lor respond de l'eternitat del camin
lo silenci assuaudís los pensaments pr'amor que lo silenci es una paraula

●

E lo bonur vendrà quand se'n anirà temps que vengan los bonurs
Serà lo d'èstre estat a l'espèra de çò que fuguèt

E lo bonur vendrà a l'ora d'èstre Ome

●

Que el, la fàcia virada de vèrs lo naut, aclarat per una lutz d'endacòm mai, aganta un morsèl de pan per lo partejar. E son agach, coma an lo biais d'o far dins totas las pinturas ortodòxas, vos trauca de part en part. Coma un glasi enveirent. Lo glasi de la paraula absoluta, aquela dels dos talhants que trenca fins a las mesolhas. E a l'entorn, tot es roïna, desolacion, desespèr, oblit. Pas qu'aquela vision celestiala infinidament pasibla, luminosa, pertocanta.

Mas cau sortir, trepejar mai la tèrra grassa en fasent mèfi dels traucasses e de las ferramentas. L'esbleugiment dau defòra dins la cridadissa dels aucèls, jos lo cloquièr arroïnât. Tornar a la rota d'Oglich. Dins la forèst sens fin. La forèst qu'es, çò dison, l'arma secrèta de la Russia, dempuòi sempre. Qu'es sens bolièiras, sens gaire de camins. E en ivèrn lo que se i desfòrvia perirà gelat. Aitanben lo Rus i sap trobar l'amagador de sempre. E tanben una misteriosa energia vegetala que lo buta a viure maudespièch de tot.

Lònga rota traucada, desglesida. Amb au bòrd tot còp una crotz florida de nòu que marca l'endrech d'un accident mortau: aftamabílnaia quatastròfa, coma se ditz. N'i a tant sus aqueles rotas. Mas tanben d'estatuas polidetas mostrant un ors amistadós amb una manideta. Referéncia a un cònte tradicionau. En filigrana sempre, aquela fòrça aparaira de la seua, immensa, rusta, terribla, e pasmens mairala.

E caminar encara, longament, jos aquel grand cèl. Ribejar de vilatjons polidets tot bastits de fusta. Amb los ostaus sovent clinats de galís de tant qu'an vist passar d'ivèrns ennevat. Mas las gents ensajan d'i viure, luònh de tot.

La rota trauca drech per las seivas desèrtas. Fins a la faròta e verdejanta Oglich, pausada coma belòria oblidada en riba de Vòlga.

4 d'Agost de 2001, Iaroslavl.

DESOCUPACIÓ

tinc oberta la finestra
en front del mur cec enlluernador
de la casa de part damunt

cap allà
a ran del vertigi
on parrupen tres coloms
un esguard se m'escapa i
es passeja i
tot em marejo
de neguit i de buidor

Després de la lenta
corrasió de la llum
que sempre és el capvespre
ara se'n vé el moment
a ulls clucs
a orelles descloses
d'enfrontar
extensament rodona
la nit

La nit
amb tot el seu ormeig
de somnis i d'encants
de malsons i d'espants

La nit
amb tot el seu cinema
de sàndal i de seda
de fum i neula freda

La nit
amb suau cant de sirena
falsiosa nauxera
a naufrag que m'atrau

Més en va t'hi escarrasses nit
car dins la barqueta del meu llit
en el capoll tebi dels llençols
em faig muda crisàlide per
la teva travesia complir
i nou sorgir en el matí
trionfant i regalimant
de l'or fos del dia que neix
i et venç

L'ENSENHAMENT DE LA LENGA D'OC

1923

Letra-circulara de Monsenhor Gieure, avèsque de Baiona (reproducida dins lo n° d'octobre-novembre de 1923 dels *Reclams*)

Rien n'a été fait encore. L'Etat a bien établi dans quelques Facultés des cours de langues régionales. Les auditeurs ne sont pas venus.

Nous pensons qu'il y a eu erreur de méthode. C'est par en bas qu'il fallait commencer et non par en haut. Plus tard, c'est trop tard. Il fallait un enseignement élémentaire; on a débuté par un enseignement supérieur. Il y a, sans doute, d'autres difficultés: les maîtres de l'Etat enseignent souvent dans des régions dont ils ne connaissent pas la langue et dont l'histoire a moins d'intérêt pour eux. Cependant, ces difficultés ne sont pas insurmontables.

Nous voulons tenter l'épreuve dans le diocèse de Bayonne. Le champ d'expérience nous paraît favorable. Car, ici, des races voisinent, qui diffèrent par la langue et le tempérament. Elles ont une histoire très personnelle et mouvementée; les hommes illustres n'y sont pas rares. Il faut que tout cela soit connu; on y trouvera grand profit; on en sera récompensé par la surprise d'un véritable enchantement...

Notre dessein se résume en quelques mots. Nous désirons introduire dans nos Maisons diocésaines d'instruction secondaire l'étude des langues régionales, par conséquent, l'étude de la langue basque, de la langue gasconne, de la langue béarnaise.

L'étude de la littérature de ces divers idiomes accompagnera et complétera ce premier effort. L'histoire de chacune de ces provinces fera l'objet d'un second enseignement.

Il y aura donc deux cours: un cours de langue et de littérature régionales et un cours d'histoire régionale.

Comment seront organisés ces cours?

Pour être pratique et fournir des résultats sûrs et rapides, l'enseignement des langues régionales devrait commencer à l'école primaire. C'est bien notre intention de l'introduire dans les écoles primaires libres. Les maîtres sont prêts: ils ont les qualités que possèdent les maîtres de l'enseignement secondaire: ils sont de la région et ils connaissent la langue.

Mais il leur faut des Manuels élémentaires pour les élèves comme ils en ont pour l'étude de la langue française et de l'histoire de France. Ces deux Manuels de langue et d'histoire nous les avons demandés aux Professeurs des nouveaux cours. Dès qu'ils seront composés, ils deviendront obligatoires pour les élèves de l'enseignement primaire et secondaire libres (...)

Cristian Rapin: *diccionari francés-occitan segon lo lengadocian*. Institut d'Estudis Occitans, Escòla Occitana d'Estiu, 2001. Tòm IV lettras H-I-J-K-L-M. - Christian Laux: *Dictionnaire occitan-français, languedocien*, Section du tarn de l'Institut d'Etudes Occitanes, 2001.

Me rapèle, tot jovent, d'acampadas de la còla redaccionala de "Oc" a Tolosa, ras de Sant Esteve. Era dins un pichon restaurant. Entre autres personatges de legenda que m'èra donat de costejar familiarament, i aviá nòstre Renat Nelli. Sempre esbleugissent. Que nos disiá totjorn quicòm de nòu. E nos estipulava tanben una causa qu'alavetz me semblèt estonanta. Per el, çò que defautava, èra un diccionari francés occitan vertadièr. I rebequère lo de Piat (1894, reed 1970), tròp fosc, lo de Barta (1970), tròp esqueletic, e ja un embrion de diccionari francés-occitan degut a Cristian Rapin (1970 tanben), e que los linguistas semblavan de lo fonhar injustament. Mas Nelli somiava de quicòm mai. Taupiac nos deviá bailar lo sieu un pauc mai tard, en 1977, au mitan de la contèsta sus la revision de la nòrma alibertina. Obratge util, qu'aportava de solucions nòvas, mas que comolava pas la manca.

Defautava encara lo diccionari somiat per Nelli: un otís, per l'escrivan, per donar un vam nòu a la reconquista de nòstre expandi de lengatge e pensada. Ont las equivaléncias idiomáticas de vocables abstraches reutilisables per l'escrivan modèrn serián de bòn trobar. D'abòrd que dins los diccionaris, totes, qu'aviam a posita, èra pas aiçò. En fàcia dau mot francés que voliam revirar, trobàvem pas que sa copia perfiecha amb solament un -a a la plaça dau -e. Res d'estrambordant. Ni que los linguistas nos repetiguèsson que si, èra aiçò, de verai, sens escapa, lo sol avenir de la lenga d'òc: un lengatge basic que sembla lo francimand cap e tot. Nelli somiava de quicòm mai. E aquò se compren se soscam a sa demarcha particulara d'escritura: el, escrivíá d'en primièr en francés, lenga ont, coma o fasiá remarcar Felix Castan, jamai se faguèt pas aitanben un nom de poèta de prumièr plan. E puèi o reescrivíá en òc, e lo tèxt preniá un pes, una densitat, una fòrça novèlas. Era de granda literatura d'òc: vetz "Arma de Vertat", "Vesper o la luna dels fraisses"...

Aviái finit per oblidar tot aquò e considerar que, fin finala, d'aver ges de diccionari francés-occitan (o puslèu ges que respondiguèsse a nòstra espèra), èra una bona causa. Au mens per los escriveires: los butava a trabalhar a partir de son pròpi fons.

Aitanben aquò's aquelas discutidas dau temps de las anadas setanta que me tornèron a la mementa quand desco-

Bernat Cauhapè, Eugèni Tomièiras, Mèste J Corbin, Camilon Dye-Pelissot, Suselia-Ròsa Garrigas...

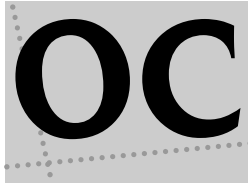
Aquí dedins, grands autors, pichons autors, autors marrits... Rapin a cercat pertot per nautres lo dire requist... Cau dire que çò que m'agrada es qu'o faguèt amb una sensibilitat d'escrivan. Un escrivan, e mai, ço diriái ieu, un dels bòns escrivans d'òc dau sègle XX, de tot segur, novelista elegant, fin estilista... Alara son diccionari, nos reconcilia amb los diccionaris. Après la trilogia (per ieu) abat de Sauvages - Mistrau - Alibèrt, vejaiçí ne'n un autre ont virar las paginas s'endeven qu'es una aventura gostosa. Es la lenga d'òc viva que batega dins aqueles volums, vos sauta au morre, amb tota sa riquesa, liura, descolonizada, conquistaira. Un obratge essencial, que farà sai que un ben considerable a nòstra renaissença. De tot segur, òm pòt totjorn trobar quicòm a criticar dins una tala empresa, un pauc prometeana dins son ambicion... Per exemple a la p. K2 m'estone de legir aqueste article: kyrie eleison (m.): absòuta, cant dels defunts. Sufís d'assistir un còp a un ofici de la religion catolica (quand siaguèsse per un noviatge, un batisme...) per saber que "kyrie eleison" es la prèga en lenga grèca (generalament revirada ara en francés) per demandar a Dieu d'èstre pietadós per las mancanças de sos fidèus. Es l'intrada de la cerimoniá, un pauc comparabla au ritual dels musulmans que se descauçon per dintrar dins lo luòc dau culte. En òc dins los tèxtes elaborats per nòstres capelans coma Joan Larzac, se ditz "Senhor, pietat"... Pas res a veire amb lo ritual funerari. Es un "ritual propiciatòri". Segur que, en espepissant las paginas, i trobariam encara un parelh de colhonadetas d'aquela mena. Per o dire verai, ai un pauc cercat e las ai pas trobadas.

Osca. Tot aquò's vertadièrament pas res a regard dau demai. Car lo diccionari fai fòrça mai que tapar una manca. Es indispensable cap e tot, e comprenèm pas cossí avèm pogut trabalhar aperabans sens el. Verai, la demarcha de lo qu'escriu en òc es puslèu, de tot segur, de laisser venir dau prigond de se aquela rajada de lengatge reconquistat. Mas tot còp, i a un mot per dire un concèpte novèl que vos desfauta. Ni que, tras que sovent, existiguèsse, escondut endacòm. Que, per lo cercar, es tota una aventura. Mentre ara Rapin, aquela aventura, nos la rend aisida. E nos permetrà antau d'anar mai luònh.

E coma un bonur ven pas jamai sol (qué que ne diguèsson los matematicians que vos afortiràn que la "lei de las serias" s'atròba pas enluòc dins los tractats saberuts d'estadisticas...), una altra empresa un pauc semblanta, dins la meteissa pontannada, s'es tanben complida: los dos diccionaris de Cristian Laus. Mens gròsses, mas pro menimosament pensats per que s'i trobèsson totes los mots volguts. Non pas los que vòu lo

- Al moment de clavar, aprenèm que venèm de pèdre Max Allier. OC mesura tot çò que deu al grand Montpelhierenc e tòrna publicar en prumièra pagina son poèma pus emblematic *Lo Mòtle* (" Aicí ma cara "). Naturalament nòstra revista li rendrà omenatge d'un biais plan mai apregondit dins los numeròs que venon. Aprenèm tanben la disparicion de Michel Grosclaude. Nascut a Nancy en 1926, faguèt en Bearn un trabalh remirable al servici de la lenga, de la cultura e de la coneissença de l'istòria bearnesa. Son prètzfait contunha uèi a l'entorn de *Per noste*, la revista que n'èra un dels màgers artesans, e a través l'obrar occitanista de son filh, David, fondator del prumièr setmanièr occitan, *La Setmana*, e novèl president de l'IEO.
- Après *La lenga del Trobar*, precís de gramatica d'occitan ancian, publicat per las Presses Universitaires de Bordeaux dins la colleccion "Saber", Maurici Roumieu e Andrieu Bianchi nos porgisson ara, a las meteissas edicions, un manual d'Iniciacion a l'occitan ancian. Aquest obratge presenta en 19 leiçons, en partint d'una causida de tèxtes, çò que cal conèisser de la lenga anciana (morfologia, sintaxi...) per legir los Trobadors e tanben la pròsa de l'Edat mejana (*Vidas*, *Elucidari*...) sens passar per las reviradas francesas, quitament se los autors ne prepausan ací una per cada tèxte. Lo libre s'adreça als estudiants coma al public mai expandit. *Iniciacion a l'occitan ancian* se tròba en cò dels librarís o se pòt comandar al CID 131, bd Saint-Michel 75005 Paris (Chèc a l'òrdre del CID: 26 Eurès + 4,30 de pòrt per un obratge, 1,3 pels següents). Om pòt tanben se procurar encara, en cò del CID, *La lenga del Trobar* (21 Eurès + pòrt a las meteissas condicions que çai-sus)
- Dins la colleccion literària de l'IEO, A Tots, pareisson quatre libres novèls que constituïsson la Plega 2002 : *L'Estrac*, roman d'aventuras de Claudi Barsòtti, *Sénher Quau*, uèit novèlas de Romieg Jumèu, *Lei Miraus infidèus*, sèt contes fantastics de Robert Lafont, e *Lo Darrier Jarraç*, roman de l'autor occitan d'Italia Franco Bronzat. Cada libre de la plega val 12,20 Eurès. A comandar a l'IEO-IDECO, BP 6, 61700 Puèglaurenç. Tel. 05 63 75 22 26. E-mail: ideco@ideco-dif.com
- Joan-Pere Sunyer, lo poèta nòrd-catalan que los legeires d'OC n'an pogut descobrir mai d'un còp l'adralhada creadoira dins la part Germanor de la revista, ven de publicar a Girona un pichon recuèlh *Portes* (8 poèmas tirats d'un poemari en cors d'escritura *Ara*) amb de dessenh originals d'Aleix Lask. Aqueste recuèlh constituís lo numerò 67 de la revista *Senhal*. Dotze remirablas paginas que porgisson a la poèsia de Sunyer l'espaci condreit per se desplegar dins sa rigor e son ample decisius.
- En omenatge a Pèire Bec, per sos 80 ans, l'IEO de Vinhana publica *Per un País*, recuèlh d'escrits e d'articles del grand medievista, lingüista e escrivièr gascon qu'espeliguèron en revistas entre 1956 e 1997. Lo libre balha una idèa de la diversitat e de la riquesa de la matèria tractada per Pèire Bec, tant dins l'airal de la lenga coma dins lo de la literatura. Una escorreguda afogada e afogaira moguda pel "dinamisme de la reconquèsta occitana sancèra". *Per un País* se pòt comandar a IEO 86, Résidence du Petit Breuil, 3 rue de la Vallée 86000 Poitiers. Còsta 28 Eurès.

REVISTA DE LAS LETRAS E DE LA PENSADA OCCITANAS

creada en 1923
per Ismaël Girard

Presidents d'onor :

Max Roqueta, Pau Castelà, Max Allier

Direccion e Abonaments :

Centre Regionau de Documentacion Occitana

B.P. 27 - 06371 Mouans-Sartoux Cedex

Tel.: 04 92 92 47 24 - Fax : 04 92 92 47 26 - e-mail : migourdon@aol.com

Mandatx totes manescrichs a

Bernat Manciet, a Trensacq - 40630 Sabres - Tel. : 05 58 07 06 56

Joan-Pèire Tardiu, As Capels, Route de Bias - 47440 Casseneuil -

Tel. : 05 53 70 50 62

Jaumes Privat : e-mail : jaumesp.latalhada@wanadoo.fr

Conselh de Redaccion

Directritz : Maria-Loïsa Gourdon

Balle Redactor : Bernat Manciet, amb Joan-Pèire Tardiu, e Jep Gouzy (Catalunya)

Membres : Felip Angelau - James Astor - Franc Bardòu - Sergi Bec - Joan-Frederic Brun - Michèu Chadeuil - Ramon Chatbert - Joan-Pau Creissac - Dominica Descomps - Renat Duran - Felip Gardy - Rotlan Garrigues - Dòna Ismaël Girard - Olivèr Lamarca - Joan-Francés Mariot - Bernat Molinier - Jòrdi Passerat - Jaumes Privat - Alem Surre-García - Pèire Venzac - Florian Vernet - Ana Viguier.

Abonament als quatre quaserns de l'an

França : 25 €

Forestièr : 31 € - D'ajuda : 50 € - Lo numerò : 6 €

I.S.S.N. 1169-2332

Publié avec le concours du Conseil Régional Provence-Alpes-Côte-d'Azur,
du Conseil Régional Midi Pyrénées, du Conseil Régional d'Aquitaine
et du Conseil Général de la Haute-Garonne